

Віктор Савенко

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМ. ШЕВЧЕНКА У ДУХОВНОМУ ВІДРОДЖЕННІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

(остання четверть XIX – початок XX століття)

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка

Багатогранна діяльність Наукового товариства ім. Шевченка переросла суто академічні рамки, ставши одним із найяскравіших явищ українського національного відродження.

Товариство займалося не тільки науковою роботою і публікацією наукової та художньої літератури, але й брало активну участь у громадській діяльності. Воно підтримувало українців Російської імперії всіма можливими способами в їхній боротьбі проти царського уряду і великодержавного шовіністичного суспільства за права і незалежність української нації. В 1905 р. М. Грушевський перевів до Києва видавництво «Літературно-Наукового Вісника» [2]. Там же були утворені Товариством і перші українські книгарні, що дало змогу значно збільшити поширення і пропагування української літератури, друкування праць українських письменників і т. п.

НТШ робило пожертвування на національні цілі. Одним з багатьох прикладів можна назвати пожертвування 3000 крб. на будівництво пам'ятника Т. Шевченку в Києві [3].

З метою підтримання постійних духовних і літературних взаємозв'язків Галичини з Наддніпрянською Україною, Виділ НТШ уклав домовленість з книгарнею «Киевской старины» в Києві. За цією домовленістю «Киевская старина» передплачувалася на Літературно-науковий вісник для розповсюдження його в межах Російської імперії і брала на себе зобов'язання постачати НТШ друкованою продукцією, насамперед україномовною, яка вийшла в Росії. На той час інші видання Товариства були заборонені російською цензурою [4].

У 1899 р. Товариство й окремі його члени отримали запрошення для участі в роботі археологічного з'їзду в Києві. Члени Товариства із Західної України прийняли запрошення. Але згідно з вказівками організаційного комітету доповіді на з'їзді могли бути прочитані всіма слов'янськими мовами, крім української. Крім того, царський

уряд заборонив в'їзд на територію Російської імперії І. Белею, Ю. Романчуку, Д. Гладилівичу, Константину і Василю Левицьким, О. Барвінському, Є. Огоновському (І. Франку, М. Павлику) [5].

Товариство подало організаційному комітетові гострий протест проти такого рішення, заявивши, що у випадку недопущення української мови на з'їзді НТШ відмовиться від участі в ньому. У результаті цієї заяви підготовчий комітет вирішив, що доповіді на з'їзді можуть бути прочитані українською мовою, але не можуть бути опубліковані в працях з'їзду. На той час і в тих умовах це була велика перемога української справи. Це рішення організаційного комітету викликало значну полеміку на сторінках російської преси, в результаті чого Міністерство внутрішніх справ Російської імперії, на підставі так званого Емського указу, заборонило вживання української мови на з'їзді. Протест НТШ підтримали наукові установи як Російської імперії, так і закордонні, перш за все слов'янські, в результаті чого Міністерство освіти Російської імперії дозволило прочитати доповіді українською мовою, але лише на секційних засіданнях за участю не більше 25 делегатів. З такою дискримінацією української мови НТШ не погодилося і відмовилося від участі в роботі з'їзду. Призначені для цього зібрання доповіді було опубліковано в двох подвійних томах «Записок НТШ» (31-32 та 35-36) [7].

Цей приклад показує, що царський уряд, який проводив русифікаційну політику на території України, розумів, яке негативне значення для його політики має діяльність НТШ і, насамперед, його видавнича діяльність. Саме у виданні й розповсюдженні друкованого українського слова уряд вбачав найбільший підрив своєї «малоросійської» політики та їх вплив на піднесення українського національного відродження.

Подібна ситуація повторилася і на наступних археологічних з'їздах – у Харкові (1912 р.) та Катеринославі (1905 р.). У зв'язку з цим НТШ подало ряд заяв, а члени Товариства опублікували низку статей в різних виданнях, де вказали на політичний і національний утиск українців в Російській імперії. Так, секретар НТШ В. Гнатюк у своїй розвідці «Російська цензура і українська мова», опублікованій у Празі, навів конкретні приклади дискримінації української мови в Росії, про які світова громадськість не мала найменшого уявлення [8].

На XIII Археологічному з'їзді (1905 р.) в Катеринославі було складено протест проти того, що на з'їзд не запросили представників Наукового товариства ім. Шевченка. Протест підписало 40 із 106

учасників з'їзду. Подібний протест заявила й О. Єфименко, під яким зібрала 190 підписів визначних діячів науки і культури. Цей протест закінчувався словами: «Протестуємо проти прийнятої комітетом з'їзду ухвали відносно наукових діячів у Галичині, як образливої для них і нашого народу; разом протестуємо і проти тих переслідувань, яким підлягає в Росії українська мова і література». Наукове товариство ім. Шевченка також вислало відповідну телеграму голові організаційного комітету М. Сумцову [9].

На відкритті пам'ятника І. Котляревському в Полтаві у 1905 р. тільки делегати з Галичини дістали право виступати українською мовою. К. Студинський, як голова делегації від НТШ, отримав вказівку М. Грушевського: «Що делегація від НТШ не була відмінна з іншими галицькими репрезентантами, бо коли Товариство має не локальний характер, як тамті, а всеукраїнський, як одинока всеукраїнська інституція» [10]. Були присутні делегації від Товариства у 1904 р. на ювілеї М. Лисенка в Києві, в 1905 р. – на ювілеї І. Нечуя-Левицького та М. Шашкевича у Львові [11].

Товариство використовувало всі нагоди, щоб на наукових зборах пропагувати українське слово та українську наукову думку, а також довести всьому світові, що українці – не національна меншина великоросів, а окрема нація зі своєю древньою культурою і сучасною наукою.

Наукове товариство ім. Шевченка постійно брало участь в офіційних заходах, присвячених ювілеям визначних діячів української науки і культури. Саме Товариство було одним з ініціаторів відзначення 25-річчя поетичної і наукової діяльності І. Франка, склавши третину ювілейного дару.

Окремі томи «Записок НТШ» присвячувалися визначним діячам української науки і культури. Так, другий том було приурочено пам'яті його першого редактора і голови Товариства Ю. Целевича. З цієї нагоди в 15-му томі «Збірника історично-філософської секції» була опублікована стаття В. Барвінського, в якій автор зробив огляд наукової і громадської діяльності Ю. Целевича. У 1905 р. Товариство опублікувало «Науковий збірник», присвячений громадській і науковій діяльності М. Грушевського. Подвійний том «Записок НТШ» був виданий з нагоди 35-річної наукової діяльності В. Антоновича (окремі примірники цього тому йому вручила відряджена до Києва делегація НТШ). 117-118 том «Записок НТШ» був приурочений 40-річчю наукової діяльності І. Франка. В 119-120 т. «Записок», приурочених

100-річчю від дня народження великого Кобзаря, були опубліковані праці провідних українських літературознавців: І. Стешенка, К. Широцького, М. Янковського, Д. Лукіановича, І. Брика, Я. Сердинського, В. Щурата, І. Франка, С. Чілінгірова [12]. Публікацією наукових праць, некрологів в окремих томах «Записок НТШ» Товариство відзначило ювілеї і пам'ятні дати корифеїв української науки і культури, знайомило громадськість з їх життєвим і творчим шляхом.

Слід зауважити, що навколо НТШ згуртувалися представники різноманітних політичних партій кінця XIX – початку XX століть. За винятком москвофілів, які заперечували саме існування українського народу як окремої нації. М. Грушевський, як голова НТШ, постійно боровся проти спроб перетворення Товариства з «наукової установи в арену партійних і націоналістичних заходів» [13]. Він вважав, що НТШ своєю науковою і видавничою діяльністю зробить важливий внесок у пробудження національної самосвідомості українського народу, в збереження його національних традицій і розвиток науки до рівня тодішніх найосвіченіших націй.

Широка наукова і видавнича діяльність НТШ вимагала поповнення наукового потенціалу високоосвіченими працівниками, насамперед молоддю. Відгуком на потребу виховання нових наукових кадрів стала пропозиція про заснування «Академічного дому» у Львові, висловлена у 1903 р. головою Товариства М. Грушевським. Мета цього закладу була визначена так: «Від довшого часу відчувалася болюча потреба дому, де українсько-руська молодь вищих шкіл могла би знаходити добрі гігієнічні і можливо дешеві помешкання і таку ж їжу, в крайній потребі і кредит (по змові), де б виховувалася вона в здоровій атмосфері праці, вищих духовних інтересів, суспільних і національних обов'язків, не марнуючи своїх сил в біді або невідповідних обставинах, приносила би в тяжку боротьбу життя непорушні запаси енергії, свіжість інтересів та ідеалів суспільної діяльності» [14]. В 1907 р. споруджений за кошти меценатів як з Наддніпрянської України, так і Галичини будинок був переданий для користування українському студентству [15].

Товариство розробило спеціальну програму для залучення молодих науковців «у полі українсько-руської науки» та моральної і матеріальної підтримки тих, які «вже показали свої здібності і працездатність» [16]. З цією метою було засновано декілька фондів, з яких видавали стипендію найбільш здібним і найменш

забезпеченим студентам для продовження їхньої освіти. Було створено: академічний резервний фонд; запомоговий фонд ім. А. Бончевського; стипендіальний фонд ім. О. Огоновського; стипендіальний фонд ім. О. Кониського; стипендіальний фонд ім. Я. Головацького; стипендіальний фонд ім. І. Франка; фонд доцентів. Кожного року з цих фондів надавалося декілька стипендій для продовження навчання найбільш здібної молоді як у вищих навчальних закладах Львова, так і в зарубіжних університетах. Також надавалися одноразові допомоги студентам і українським викладачам, які потребували матеріальної підтримки [17].

Заходами Товариства було проведено декілька широких анкет з питань освіти у вищих навчальних закладах, зокрема у справі відкриття приватного українського університету. Після відомих заворушень українських студентів Львівського університету в 1901 р. Товариство відрядило до Відня депутацію, в яку входили І. Пулюй, І. Горбачевський та ін., з метою добитися від уряду відкриття у Львові українського університету [18]. За активної участі НТШ у 1905 р. у Львові проводилися вакаційні університетські курси, на яких було чимало українців з центральних і східних земель [19].

Товариство боролось не тільки за права наддніпрянських українців, а й за права галицьких «русинів» у межах Австро-Угорщини. Перш за все, воно вважало за потрібне ввести українську мову у вищих навчальних закладах: Львівському та Чернівецькому університетах. Значний внесок у цю боротьбу, а також у впровадження конституційних прав співгромадян, – зробив секретар НТШ В. Гнатюк. Цій проблемі він присвятив цілу серію статей, головним чином опрацьованих статистичних даних про мовну дискримінацію українського населення [20].

Чимало публікацій присвятили члени НТШ студентським заворушенням у Львівському університеті. Зокрема, в них зауважувалося, що з п'яти університетів, які існували в Україні, жоден не був українським; в Росії йшла посилена русифікація, в Галичині – колонізація, а на Буковині – германізація вищих навчальних закладів [21]. Немає сумніву в тому, що цілий ряд публікацій про причини студентського заворушення, опублікованих членами НТШ, мали певний вплив на саме заворушення, яке закінчилося так званою «сецесією», тобто масовим переходом українських студентів в інші навчальні заклади на знак протесту проти відхилення їхніх вимог адміністрацією університету та урядом [22].

Дбало Товариство і про освіту в середніх навчальних закладах, зокрема неодноразово проводило анкетування, досліджуючи

статистику учнів середніх шкіл – українців, кількість гімназій та початкових шкіл, в яких навчання проводилося українською мовою. На основі отриманих анкетних даних подало «меморіал» до міністерства освіти та крайової ради шкільної з домаганням збільшити кількість українських початкових і середніх навчальних закладів [23]. Неодноразово проводило наради з цього питання, у яких, крім членів Товариства, брали участь представники від Педагогічного товариства і вчителі українсько-руської мови середніх і вищих навчальних закладів. Результатом цих нарад були резолюції у формі «меморіалу» до крайової шкільної ради і міністерства освіти, в яких йшлося про незадовільний стан початкової і середньої освіти українською мовою та ставилися вимоги покращання існуючого стану [24].

НТШ активно підтримувало стосунки з іншими просвітніми та освітніми товариствами Галичини і Буковини. Ці зв'язки в основному полягали в тому, що Товариство безплатно надсило свою літературу для бібліотек і гімназій, які утримували українські товариства, а також грошові субсидії для різних доброчинних акцій. Так, натрапляємо на листи, в яких у Товариства просять матеріальної допомоги для освітніх і благодійних потреб. Наприклад, відділення «Руського народного дому» у Чернівцях просило допомоги для побудови будинку, мотивуючи це потребою «зростання національного руху Буковинської Руси» [25], а відділення «Руського народного дому» в Коломиї просило коштів для наукових цілей [26]. Товариство «Руська влада» у Чернівцях просило допомоги для відкриття власної друкарні, щоб повністю опублікувати твори Ю. Федьковича [27]. Представництво «Руської бурси» у Львові просило матеріальної допомоги для укомплектування бібліотеки і безплатного видання в друкарні НТШ відозв і безплатної висилки літератури [78]. Трапляється багато листів від різних відділів «Руського педагогічного товариства». Так, Бережанський відділ просить безплатної літератури для формування публічної бібліотеки, а Львівський – допомоги для закупівлі одягу і взуття для 258 дівчат, які вчать безплатно в учительській приватній семінарії у Львові і є «неімущими» [29]. Шкільні комітети, товариства «Рідна школа» також надсилали свої прохання. Прохання дирекції гімназії в Сереті було таким: «90 руських учеників-бідаків просять вислати пожертви для «вакаційних джерел для того, щоб найбідніші учні могли виїхати на відпочинок літом» [30]. Товариство «Руська захоронка» виховує

у двох «захоронках» у Львові 80 дітей найбіднішого міського населення, даючи їм цілий день «моральну оцінку через кваліфікованих учительок, а також стараються для них о прокормленні і одіж, просять у НТШ матеріальної допомоги» [31]. Товариство опіки над служницями і робітницями у Львові просить матеріальної допомоги для «організації дешевої кухні для бідних учеників і студентів» [32]. Товариство «Академічна громада» просить «датку на побудову пам'ятника О. Терлецькому» [33].

Такі різні були підстави для прохання матеріальної допомоги в НТШ від різних товариств, що діяли в цей час на території Галичини і Буковини. І все-таки найбільшу кількість становили прохання про безплатну висилку літератури та іншої друкованої продукції з друкарні НТШ для укомплектування власних та публічних бібліотек у різних містах і містечках Західної України, а також для української діаспори. Листи надходили від товариств і більшості відділів «Просвіти», в тому числі і Краківського, «Руської бурси», Руського педагогічного товариства, «Руської школи», «Головного шкільного союзу в Парижі», «Гімназійної Бурси», Руської приватної гімназії у м. Городенка, «Жіночої спілки промислової», «Труда», Жіночої громади в Бережанах, «Товариства руських ремісників і промисловців», товариств «Взаємодопомоги Галицьких і Буковинських учителів і учительок», «Основи», «Молодої України» у Чернівцях, «Січ» у Відні та інших [34]. Ці приклади дають ще один вагомий доказ того, яку важливу роль відігравало НТШ у суспільному житті і національно-духовному відродженні українців.

З проханням про отримання стипендії для продовження навчання зверталися до НТШ і з Наддніпрянської України. В архіві збереглося два листи з подібним проханням від родичів Т. Шевченка. У першому Людмила Шевченко повідомляє, що вона є двоюрідною онукою Кобзаря і що їй дуже соромно, що вона майже неграмотна: закінчила тільки два класи сільської школи і просить матеріальної та моральної допомоги для продовження навчання у Львові, а пізніше – Кракові [35]. У другому листі Левко Шевченко пише, що закінчив 5-класну ремісничу школу в Києві, де вчився на «маляра», і просить виділити йому стипендію для продовження навчання за фахом [36].

У відповідь на прохання Товариство допомагало всіма можливими способами. Свідченням того є листи-подяки за надану допомогу [37]. Цікавим є лист-відповідь від «Руського товариства педагогів у Львові», в якому говориться, що воно «візьме участь у нараді над реформою науки українсько-руської мови, яку

проводить НТШ» в 1902 р. [38]. З цього листа випливає висновок, що НТШ не тільки матеріально і морально підтримувало всі українські товариства, що діяли на території Галичини і Буковини, а й залучало їх до активної наукової роботи.

Як правило, члени НТШ не сиділи в кабінетах. Більшість з них були викладачами чи працювали в державних установах, тому що в НТШ основна кількість посад не оплачувалася. Крім того, вони займалися громадською та політичною діяльністю, були членами різноманітних культурно-освітніх товариств. Тому іноді важко розділити, що входило в компетенцію Товариства, а що його члени робили у межах інших товариств і партій.

Голова НТШ М. Грушевський багато зробив для того, щоб українська наука і НТШ, як її єдиний всеукраїнський репрезентант, вийшли на міжнародний рівень. Важливим кроком у цьому напрямку була його політика обміну наукових видань Товариства на видання багатьох національних академій наук і вступу бібліотеки НТШ до міжнародної спілки бібліотек Академій наук [39]. Саме з цією метою «Хроніка НТШ» видавалася двома мовами: українською та німецькою (німецька вважалася на той час міжнародною мовою науки). Підтвердженням того, що ці плани були втіленими в життя, служать листи від понад двохсот наукових установ, які пропонували взаємообмін виданнями. Серед наукових установ, що виступили з цією пропозицією, були представники багатьох країн: Австрії, Австралії, Аргентини, Бельгії, Бразилії, Болгарії, Великобританії, США, Нідерландів, Німеччини, Франції, Мексики, Перу, Уругваю, Єгипту, Китаю, Канади, Ватикану, Італії, Швеції, Югославії. Подібні листи надходили від товариств української діаспори з Бразилії, США, Канади, Німеччини, Югославії, Китаю, від редакції газети «Ukrainische Rundschau» і студентського товариства «Січ» у Відні та «Українського бюро» у Лондоні [40].

Найбільша кількість подібних пропозицій надходила від установ Російської імперії. Серед них такі авторитетні, як «Императорская академия наук, отделение русского языка и словесности», «Императорская академия художеств», «Историко-филологический институт в Санкт-Петербурге», «Императорская археологическая комиссия», «Императорский российский исторический музей», «Императорское общество истории и древностей Российских», «Общество археологии, истории и этнографии при императорском Казанском университете», «Этнографический отдел императорского общества любителей

естествознания, археологии и этнографии, состоявший при Московском университете», «Императорский Варшавский университет»; університети Москви, Санкт-Петербурга, Казані, Києва, Харкова, Одеси. А також «Литовское научное общество», «Минский церковный историко-археологический комитет», «Историческое общество Нестора-летописца», «Императорское Одесское общество истории и древностей, его императорского высочества князя Михаила Николаевича», «Уральское общество любителей естествознания», «Волынское церковно-археологическое общество», «Общество изучения Амурского края», «Петровское общество исследователей Астраханского края», «Славянское вспомогательное общество в Москве», «Подольское церковное историко-археологическое общество», «Киевское литературно-артистическое общество», «Киевское общество грамотности», «Виленская комиссия древних актов», «Императорская публичная библиотека», «Библиотека императорской академии наук», «Киевская общественная библиотека», «Журнал министерства народного просвещения», «Кубанские областные ведомости», «Оренбургская газета», «Рижский вестник», історичний журнал «Киевская старина», щорічник «Геология и минералогия» та десятки інших університетських і публічних бібліотек, музеїв, редакцій газет і журналів, губернських архівних комісій та земельних управ й інших різноманітних установ з усіх кінців імперії [41].

Такий взаємний обмін літературою тривав і з науковими установами Австро-Угорщини: К.К. Statistische Zentralkommission, Імператорською академією наук, географічним товариством у Відні та іншими академіями, університетами й редакціями газет і журналів імперії [42].

Серед найвідоміших наукових установ Європи й Америки, від яких надійшли листи НТШ з проханням надсилати їм літературу, можна назвати такі: «University of London», «King Kotlego», «International socity of medical Hydrology» (London), «Philosophical Society» (England), «Commonwealth of Australia», «Colloical Surver of new south wales», «Academy scices» (New York), «Academia virciciana» (Mantova) «Coschen Verlas Handlung» (Leipzig), «Presehe Academia» (Wissenschaften), «Museo National de Costa Rica» (San Jose) та багато інших не менш відомих установ, музеїв, національних бібліотек [43].

Неодноразово запрошувалися делегації НТШ для участі в урочистих заходах з нагоди ювілеїв наукових установ багатьох

країн. Від Товариства такі делегації брали участь в 1904 р. у святкуванні ювілею «Императорского общества истории и древностей» у Москві, в 1909 р. – «Общества любителей российской словесности при императорском Московском университете» [44]. На святкуванні в 1900 р. 500-річчя Ягелонського університету у Кракові в привітальному листі від НТШ говорилося, що цей університет тісно пов'язаний з Україною і що з початку свого заснування в його стінах здобуло освіту багато русинів, а професорами від його заснування і до теперішніх часів було багато українців [45].

Коли в 1923 р. НТШ відзначило своє 50-річчя, зі святом його привітало багато наукових і громадських організацій Європи та Америки [46].

Окремо слід відзначити те велике значення, яке надавали друкованій продукції НТШ наукові установи інших слов'янських народів. Серед кореспондентів НТШ натрапляємо на такі: Міністерство народної освіти Болгарії, Світовий «нищенський» союз (Болгарія), Національна бібліотека в Софії, Земський архів (Краків), Чеська академія наук ім. Франца Йосифа, Сербська королівська академія та інші [47].

НТШ відносило взаємини з науковими установами та центрами інших країн до своїх першочергових завдань, вважаючи їх однією з основ демократизму науки як форми суспільної свідомості. Це був один з вихідних постулатів стратегії Товариства, у рамках якого вирішувалося два принципових питання. По-перше, організація національної науки з її виходом на європейський рівень. Для цього була вкрай необхідна теоретична база, з допомогою якої можна було б вирішувати поточні завдання Товариства як наукової установи, а також узагальнювати накопичені віками історико-гуманітарні матеріали. В Україні на той час вже сформувався значний кадровий потенціал, були, хоч і обмежені австрійською демократією, умови для наукової праці, але бракувало досвіду теоретичної і практичної роботи. По-друге, перед Товариством стояла мета заявити про свій народ. У тій складній ситуації, що випала на долю розчленованої України, демонстрація історичної єдності українського народу, його території, мови, побуту і культури становила не лише важливий науковий, але й політичний захід [48].

На початках взаємини Товариства із зарубіжними науковими установами, центрами, школами та окремими вченими здійснювалися через літературу. Члени Товариства постійно знайомилися з новою

зарубіжною науковою літературою і рецензували її в своїх періодичних виданнях. Із середини 90-х років XIX ст. активізуються контакти НТШ із зарубіжними науковими установами через офіційне листування «виділу» Товариства. З цього часу широко застосовується приватне листування його членів. Наприкінці XIX ст. з'являється нова форма взаємин – Товариство замовляє зарубіжним вченим праці на теми, які повинні були заповнити прогалини в українознавстві. Паралельно члени Товариства публікують свої роботи за кордоном. Багато з них уперше заявляють про себе як науковці. І це стосується не лише метропольних видань Санкт-Петербурга чи Відня, їхні праці друкуються у Німеччині, Франції й Італії [49].

Загальне визнання Товариства світовою наукою створювало умови для активної участі його членів у закордонних наукових конгресах, симпозіумах, на які їх систематично запрошували з 1900 р. [60].

Різносторонній характер наукових зв'язків НТШ з науковими установами й центрами зарубіжних країн є прямим доказом високого академічного рівня Товариства. У цих взаєминах НТШ вбачало основу розвитку національної науки, а також важливий засіб для консолідації, самовизначення і поступу власного народу.

Товариство безплатно надсило літературу українцям в еміграції. Серед установ української діаспори, що підтримували широкі зв'язки з НТШ, можна назвати такі: Консисторіальний Уряд самостійної Руської Церкви в Канаді, Загальна Книгарня (Монреаль), Головний уряд укр. Пост. Роб. О. «Гайдамаки» в Америці, Орган руського народного союзу в Америці «Свобода», «Український Союз» в Бразилії, Студентське товариство «Січ» та газета «Ukrainische Rundschau» у Відні, «Українське бюро» у Лондоні [51]. У листах, що надходили від цих товариств, підкреслювалася особлива роль НТШ у збереженні й піднесенні національної самосвідомості українських емігрантів у всіх кінцях Земної кулі [52].

Таким чином, НТШ, перш за все завдяки його голові М. Грушевському, перетворилося у всесвітньо визнану наукову установу, а його наукові праці бажало отримати більшість наукових установ Європи й Америки. Особливо велике значення мала його друкована продукція для піднесення національної самосвідомості серед української діаспори.

Сучасники вважали НТШ «найвиднішим огнищем духовного і наукового життя українсько-руського народу» [77]. Особливо велике значення для процесу відродження національної самосвідомості

мала наукова і видавнича діяльність Товариства. Наукові досягнення та розвідки з української історії й культури, етнографії, археології, літератури, наукової та літературної мови, правопису, опубліковані в періодичних і серійних виданнях НТШ, відіграли важливу роль у формуванні національної самосвідомості. Одним з головних підсумків діяльності Товариства стало формування національної наукової спільноти. Саме НТШ об'єднало навколо себе видатних українських учених по обидва боки кордону. Велася постійна робота над залученням до наукової співпраці в секціях Товариства найздібніших молодих учених. Дійсними членами Товариства обирали вчених з інших держав, які працювали над українознавчими питаннями. НТШ активно піклувалося українською студентською молоддю: створило спеціальні фонди для надання матеріальної допомоги «малоімущим» студентам; постійно добивалося збільшення кількості початкових і середніх українських навчальних закладів, неодноразово посилало делегацію до Відня з проханням відкрити український університет у Львові.

Без функціонування НТШ не можливі були б культурні й політичні здобутки Галичини у другій половині XIX – на початку XX ст., відновлення Україною державності у 1918 р. і боротьби за її відстоювання. Варто відзначити, що важливу роль у заснуванні і діяльності НТШ відіграли наші земляки, вихідці з Тернопільщини: Олександр Барвінський – перший голова зреформованого НТШ, Володимир Гнатюк – багаторічний секретар Товариства, а також Богдан Барвінський, Александер Брюннер, Іван Верхратський, Степан Гжицький, Юліан Гірняк, Іван Горбачевський, Іван Джеджора, Станіслав Дністрянський, Мирон Зарицький, Мирон Кордуба, Зенон Кузеля, Олександр Кульчицький, Володимир Кучер, Володимир Левицький, Іван Пулюй, Кирило Студинський, Микола Чайковський, Микола Чубатий та ін.

Література

1. Романів О.М., Грицан Я.Й. НТШ та його внесок у розвиток духовної культури України // Т. Шевченко і українська національна культура. – Львів, 1990. – С. 68.
2. Хроніка НТШ. – Львів, 1905. – Ч. 22. – С. 4.
3. ЦДАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 361.
4. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 23.
5. ЦДАУ у м. Києві. – Ф. 492. – Оп. 82/2. – Спр. 40.
6. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 2. – С. 2.
7. Там само. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 25.
8. Мушинка М. Володимир Гнатюк. – С. 43.
9. Хроніка НТШ. – Львів, 1908. – Ч. 34. – С. 2.
10. ЦДАУ у м. Львові. – Ф. 162. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 6-7.

11. Там само. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 117. – Арк. 6.
12. Кубійович В. Нарис історії Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – С. 32.
13. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 267. – Арк. 80-81
14. Там само. – Ф. 362. – Оп. 2. – спр. 50"а». – Арк. 3.
15. Там само. – Ф. 362. – Оп. 2. – спр. 50"а». – Арк. 3.
16. Хроніка НТШ. – Львів, 1900. – Ч. 1. – С. 23.
17. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 542-543. 546-549.
18. Там само. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 233. – Арк. 5.
19. Кубійович В. Нарис Історії Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. – С. 30.
20. Гнатюк В. Справи українсько-руських учнів у Львові // ЛНВ. – Т. VI – 1894.
21. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 6.
22. Хроніка НТШ. – Львів, 1905. – Ч. 24. – С. 19.
23. Там само. – Львів, 1903. – Ч. 13. – С. 6.
24. Львівський державний обласний архів. – Ф. 350. – Оп. 1. – Спр 2937. – Арк. 114.
25. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 279 – Арк. 1-2.
26. Там само. – Арк. 3-4.
27. Там само. – Спр. 278. – Арк. 3.
28. Там само. – Спр. 277. – Арк. 12.
29. Там само. – Спр. 280. – Арк. 5-7.
30. Там само. – Спр. 282. – Арк. 1 -3.
31. Там само. – Спр. 282. – Арк. 8.
32. Там само. – Спр. 285. – Арк. 4.
33. Там само. – Спр. 296. – Арк. 3.
34. Там само. – Спр. 277. – Арк. 295.
35. Там само. – Спр. 307. – Арк. 3.
36. Там само. – Арк. 5.
37. Там само. – Спр. 281-295.
38. Там само. – Спр. 280. – Арк. 2.
39. Українська національна бібліотека. – Львів, 1936. – С. 6.
40. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309 – Оп. 1. – Спр. 286-297, 908-915. – Оп. 1. – Спр. 896-897, 920-921. 943.
41. Там само. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 140, 144, 154-159.
42. Там само – Спр. 140-145.
43. Там само. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 140, 144, 154-159.
44. Там само. – Спр. 106. – Арк. – 1-5.
45. Там само. – Спр. 105. – Арк. – 3.
46. Там само. – Спр. 104. – Арк. – 1-12.
47. Там само. – Спр. 913-916.
48. Купчинський О. Зв'язки НТШ із зарубіжними науковими установами й центрами // Т.Шевченко і українська національна культура. – Львів, 1990. – С. 127.
49. Там само. – С. 128.
50. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – творець концепції української національної науки // Наукове Товариство ім. Шевченка і українське національне відродження. – Львів, 1992. – С. 68.
51. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 896-897.
52. Там само. – Спр. 896-897.
53. Хроніка НТШ. – 1900. – Ч. 1. – С. 26.